

Redactie

Dr. P. J. van Cayseele

hoogleraar industriële economie, speltheorie, financiële reguleringen, Katholieke Universiteit Leuven

Dr. M. de Clercq

hoogleraar algemene en internationale economie, Universiteit Gent

Dr. L. Cuyvers

hoogleraar geschiedenis van het economisch denken, internationale handel en internationale economische betrekkingen, Rijksuniversitair Centrum Antwerpen (RUCA)

Dr. N. H. Douben

hoogleraar algemene economie, Technische Universiteit Eindhoven

Dr. H. Jager

hoogleraar internationale economische betrekkingen, Universiteit van Amsterdam

Dr. A. H. J. Kolnaar

hoogleraar algemene economie en geschiedenis van de economie, Katholieke Universiteit Brabant

Dr. P. J. F. G. Meulendijks

docent algemene leer en geschiedenis van de economie, Katholieke Universiteit Brabant

Dr. J. Muysken

hoogleraar algemene economie, Rijksuniversiteit Limburg

Dr. H. W. G. M. Peer

hoogleraar Economische Wetenschappen, Open Universiteit

Dr. A. van Poeck

hoogleraar algemene economie, monetaire economie en internationale macro-economie, Universiteit van Antwerpen (UFSIA)

Dr. J. C. Siebrand

hoogleraar macro-economische politiek, Erasmus Universiteit Rotterdam

Dr. H. Visser (voorzitter)

hoogleraar geld- en bankwezen en internationale economische betrekkingen, Vrije Universiteit Amsterdam

Dr. J. Vuchelen

hoogleraar economie en econometrie, Vrije Universiteit Brussel

Bureauredactie

N. J. M. Pessers, Katholieke Universiteit Brabant, tel. (31) 013 - 4662512 / 4676399

Alle stukken voor de redactie bestemd, boeken ter recensie enz. gelieve men te zenden aan het redactiesecretariaat: Dr. Pieter J. F. G. Meulendijks, Faculteit der Economische Wetenschappen (FEW), Katholieke Universiteit Brabant, Postbus 90153, 5000 LE Tilburg. Alle uiteindelijke bijdragen aan te leveren op diskette in WP 5.1.

Uitgever: Wolters-Noordhoff, Postbus 58, 9700 MB Groningen

Abonnementen: de abonnementsprijs bedraagt f 130,- / voor Belgische abonnees BF 2300,-
Instellingen f 270,- / voor België BF 4815,-.

Abonnees wordt dringend verzocht te wachten met betalen tot zij een acceptgirokaart hebben ontvangen. Abonnementen gelden telkens vanaf het eerstvolgende nummer. Reeds verschenen nummers zijn op aanvraag leverbaar en worden u, vergezeld van een acceptgirokaart, toegezonden. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij zij schriftelijk worden opgezegd vóór 1 december. Losse nummers kosten

f 30,- / BF 550,-. Studentenkorting 40%.

Abonnementenadministratie: Woltersgroep Groningen b.v., afd. Verkoopadministratie, Postbus 567, 9700 AN Groningen. Tel. (31) 050 - 5226886
Bank ABN-Amro nr. 44 60 67 10 5.

Voor België:
Generale Bank Antwerpen nr. 220-0773015-58.

Frequentie: Het Maandschrift verschijnt zes maal per jaar.

ISSN 0013 - 0486

De nobelprijs voor Robert Lucas en de terugkeer van de overheid

H. VISSER

In de jaren zeventig en tachtig vierde het nieuw-klassieke denken hoogtij. Afgelopen december is de Nobelprijs voor economie aan de nieuw-klassieke voorman Robert E. Lucas, Jr. uitgereikt.¹ Is hij daarmee bijgezet in het pantheon van de economie en is de nieuw-klassieke economie daarmee passé? Dat is wat overdreven, maar het nieuw-klassieke denken lijkt wel over zijn hoogtepunt heen. Dat geeft weer wat ruimte om een positieve rol te zien voor de overheid in het economische leven.

De nieuw-klassieken gaan uit van rationele verwachtingen en ruimende markten. Rationele verwachtingen houden in dat economische subjecten wel verkeerde prognoses kunnen maken, maar dat niet systematisch doen. Verkeerde prognoses kunnen ontstaan als gevolg van onvolledige informatie en van stochastische verstoringen. Nieuw-klassieken verklaren de Phillips-curve en de conjunctuurcyclus uit deze bronnen.²

De vooronderstelling van rationele verwachtingen heeft tot zinvolle veranderingen in het economische denken geleid, analoog aan de acceptatie door niet-monetaristen van Friedmans onderscheid tussen de Phillips-curve voor de korte termijn en de Phillips-curve voor de lange termijn. Ik doel hier op de zgn. Lucas-kritiek, volgens welke de economische subjecten bij een verwachte beleidswijziging van de overheid hun gedrag zullen aanpassen, waardoor de coëfficiënten van gedragsvariabelen in een econometrisch model zullen veranderen. Die gedachte is ook door niet-nieuw-klassieken aangevaard en heeft vergaande consequenties gehad voor het gebruik van econometrische modellen ten behoeve van het maken van prognoses of het doorrekenen van beleids-scenario's.

De nieuw-klassieken gingen echter nogal ver in hun uitspraken over de resultaten van overheidsbeleid. Zo stelden ze dat het effect van verwachte monetaire beleidsmaatregelen (wijzigingen van de geldhoeveelheid) op de reële economische grootheden nihil zou zijn, uitgaande van volledig flexibele prijzen. Binnen hun modellen klopt dat wel, maar die modellen vormen een zodanig vergaande stilering van de werkelijkheid dat men beleidsaanbevelingen die daar op gebaseerd zijn met het nodige wantrouwen

1 Zie over het werk van Lucas H. Garretsen en E. Sterken, 'Nobelprijs Economie 1995: Robert E. Lucas', ESB jrg. 80 no. 4029, 18.10.1995.

2 Zie A. Klammer, *The New Classical Macroeconomics*, Wheatsheaf Books, Brighton 1984, H. 1 en R.W. van Zijp, *Austrian and New Classical Business Cycle Theories*, Edward Elgar, Aldershot 1993, H. 8

dient te bekijken. Met een Lucas-aanbodfunctie kan de overheid het produktievolume alleen laten stijgen via prijsverrassingen (afgezien van institutionele ingrepen die de arbeidsmarkt beter laten functioneren en daarmee de natuurlijke werkloosheidsgraad omlaagbrengen). Dat kan, volgens de nieuw-klassieken, alleen gedurende korte perioden, daar de economische subjecten snel doorkrijgen dat ze vergissingen hebben begaan (zij het dat een produktieschok zich een tijdlang kan voortplanten).

Eén van de belangrijkste doelen van het macroeconomische beleid van de overheid is het terugdringen van werkloosheid. Dan heb je weinig aan modellen die, zoals de nieuw-klassieke, de premisse van evenwicht hanteren. Lucas blijft expliciet binnen het kader van het Walrassiaanse algemeen-evenwichtsmodel en zegt met zoveel woorden dat werkloosheid binnen dat kader niet te verklaren is.³ Een model dat (onvrijwillige) werkloosheid niet kan verklaren, lijkt nauwelijks geschikt als basis voor het formuleren van beleid ter bestrijding van zulke werkloosheid.

In nieuw-klassieke modellen blijven coördinatieproblemen in een economie buiten beeld. Immers, ze werken met een representatieve agent en als ze dat niet doen, dan in ieder geval met hoeveelheidsaanpassers in een Walrassiaanse wereld met ruimende markten. Het gebrek aan coördinatie tussen de beslissingen van de economische subjecten waar mensen als Keynes en in zijn voetspoor Clower en Leijonhufvud zoveel aandacht aan besteed hebben bestaat voor nieuw-klassieken niet.

Een daarmee samenhangend bezwaar tegen nieuw-klassieke modellen is dat ze kennis van het correcte model vooronderstellen bij de economische subjecten, terwijl niet duidelijk is hoe die subjecten aan die kennis komen. De enige praktisch voorstelbare methode is de inductieve, maar die kan niet tot volledige kennis leiden. In de theorie wordt wel met dit probleem rekening gehouden, er zijn modellen met leerprocessen. Die leiden asymptotisch tot kennis van het correcte model, maar dan wel in situaties waarin vergissingen de 'fundamentals' van het model niet aantasten, zoals in een model van de prijsvorming van aandelen waarbij de toekomstige dividenden de basis vormen voor de koersen.⁴ Maar wat als de 'fundamentals' door vergissingen tijdens het leerproces wél wijzigen? Dan is het evenwicht afhankelijk van het pad naar het evenwicht en daarmee van het leerproces. We komen zo terecht in chaos-modellen en in situaties met hysteresis.⁵ De idee van rationele verwachtingen is een heel vruchtbare, maar heeft haar beperkingen.

Inmiddels is de dominante positie van de nieuw-klassieke modellen aan het afbrokkelen. In de theorie van de financiële markten, waaronder valutamarkten, is de idee van de efficiënte markten, dat is rationele verwachtingen plus ruimende markten, bij uitstek populair geweest. Juist daar zoekt men nu naar aanvullende benaderingen om de weerbarstigste werkelijkheid te verklaren. Naast zogenaamde fundamentalisten of

insiders, die zich keurig overeenkomstig de nieuw-klassieke modellen gedragen (dat wil zeggen hun beslissingen afstemmen op de 'fundamentals'), onderscheidt men outsiders, die dat niet doen: noise traders, die zich bijvoorbeeld door adviezen van beursgoeroes of door historische patronen laten leiden (dan heten ze chartisten).⁶ Daarmee vervallen ook de identieke verwachtingen en de idee van de representatieve agent die zo kenmerkend zijn voor nieuw-klassieke modellen. Maar als noise traders zich niet volgens het model gedragen, kennen degenen die zich wel volgens het model gedragen de reacties van een deel van de markt niet. Het model verandert door het optreden van de noise traders. Het 'correcte' model is niet meer bekend. Zo kan het verschijnsel speculatie een plaats krijgen. In het geval van identieke verwachtingen bestaat het verschijnsel speculatie niet⁷ en zou de handel een heel gering volume kennen: men zou alleen titels kopen of verkopen omdat men geld wil beleggen of nodig heeft, niet om de samenstelling van de portefeuilles te wijzigen.

De erkenning dat er geen 'correct' model bestaat, of in ieder geval de constatering dat de economische subjecten niet allen hetzelfde model hanteren (en daarbij de loslating van het Walrassiaanse algemene evenwicht), geeft weer ruimte voor de erkenning dat de beslissingen van de individuele economische subjecten, niet-gecoördineerd als ze zijn, tot allerlei vervelende macro-economische verschijnselen kunnen leiden. De nieuw-klassieke ontkenning van een coördinerende rol van de overheid vervalt op die manier. Let wel, dit is geen pleidooi voor 'big government', maar wel voor een overheid die bereid en in staat is om de gevolgen van niet-gecoördineerde besluitvorming door de economische subjecten tijdig te corrigeren. We kunnen hierbij denken aan ongewenste cumulatieve processen, zoals een depressie die door een financiële crisis en kredietcontractie versterkt wordt (Irving Fishers 'debt deflation'). We kunnen ook denken aan strategisch gedrag, bijvoorbeeld aan ondernemingen die in een prisoners' dilemma situatie verkeren en in een poging elkaar vóór te zijn met investeringen overcapaciteit creëren. Het is wat griezelig om een overheid in dit laatste geval in te laten grijpen, want voor je het weet wordt er onder het mom van industriepolitiek protectie bedreven, maar in beginsel kan een rol voor de overheid bij sanering van een bedrijfstak weggelegd zijn. Het nieuw-klassieke denken neemt de fundamentele onzekerheid van Keynes niet serieus. Het drukt fundamentele onzekerheid naar de rand van de modelwereld, in de vorm van onvoorspelbare schokken die het model zelf niet aantasten (stochastische verstoringen). Als we zo die fundamentele onzekerheid onschadelijk maken, sluiten we de ogen voor een basiskenmerk van het bestaan. Het nieuw-klassieke denken kan op indrukwekkende prestaties bogen en heeft een niet uit te wissen invloed op het econometrische onderzoek gehad, maar het lijkt wel over zijn hoogtepunt heen en dat is geen reden om te treuren.

3 R.E. Lucas, Jr., *Models of Business Cycles*, Basil Blackwell, Oxford 1987, blz. 48, 53.

4 Zie voor zo'n model R. Grinspun, 'Learning Rational Expectations in an Asset Market', *Journal of Economics*, jrg. 61 no. 3, 1995. Drs. L.A.W. Tieben wijst mij erop dat dit verhaal alleen opgaat binnen een partieel model en dat het algemene evenwicht dat de nieuw-klassieke wereld kenmerkt geen ruimte laat voor leerprocessen.

5 Vergelijk M. Setterfield, 'Historical time and economic theory', *Review of Political Economy*, jrg. 7 no. 1, 1995.

6 Zie hierover A. Shleifer en L.H. Summers, 'The Noise Trader Approach to Finance', *Journal of Economic Perspectives*, jrg. 4 no. 2, 1990.

7 J. Runde en C. Torr, 'Divergent Expectations and Rational Expectations', *South African Journal of Economics*, jrg. 53 no. 3, 1985.